

MANIFESTACIÓ PER A REBUTJAR L'ATEMPTAT CONTRA MANUEL ZAMARREÑO

El dia 26 de juny de 1998 es va celebrar a Sant Sebastià una manifestació de rebuig per la mort de Manuel Zamarreño, regidor del PP a Errenteria. La manifestació va ser retransmesa per TVE2 en directe i disposem d'imatges gravades, la qual cosa ens ha permès reconstruir millor el que va passar. En primer lloc, ens referirem al discurs i a la seva característica bàsica, el triomfalisme, o en una versió més suau, l'optimisme desmesurat. Així, el presentador de TVE2 va afirmar que “Ocho y tres minutos de la tarde y el espíritu de Ermua que vuelve a salir a la calle para condenar los crímenes de la banda terrorista”. Pocs minuts després, Manuel Cabero, un dels màxims dirigents guipuscoans de Gesto por la Paz, afirma que “Le pedimos a la ciudadanía que se movilice al máximo, que haga un clamor tremendo, como estamos viendo ahora, todos los días que haya alguna convocatoria [...]”. Curra Luengo, periodista que va cobrir la manifestació i que en aquells instants estava a la capçalera de la marxa, afirma a les vuit i onze minuts que havia “miles de personas” i poc després diu que “Estamos a escasos 30 metros del inicio, de la cabecera de esta manifestación. Y aunque nos parece increíble todavía hay gente que se aproxima, que acude en sentido contrario para sumarse a esta manifestación.” Minuts més tard, a les vuit i vint-i-sis minuts, es refereix als manifestants dient que “Son miles y miles de personas que hoy sin duda se llaman Manuel Zamarreño.” Posteriorment, a Tele 5, Rosa Lertxundi, a les vuit i trenta-set, comenta el següent al telenotícies nocturn d'aquesta cadena: “Si te parece, Juan Ramón [Lucas], podemos conectar un poquito más tarde, cuando ya esta plaza [de Gipuzkoa] esté abarrotada de gente, esperamos.” A continuació volem mostrar que aquestes frases no s'ajusten a la realitat dels fets.

Passant a la premsa, crida poderosament l'atenció que la repercussió de la manifestació és molt inferior a la de José Luis Caso i, òbviament, a la de Miguel Ángel Blanco. La percepció que el tractament informatiu és molt menor es confirma, per exemple, si es fa un seguiment de les portades dels diaris. Per exemple, “600 sacerdotes vascos piden una tregua una tregua a ETA i el acercamiento de los presos” va ser la notícia de portada d'*El Periódico d'Álava*, que va dedicar quatre línies a la manifestació, encara que amb el següent subtítol: “Miles de personas, en torno al dolor de la familia del concejal asesinado”. Inferior va ser el tractament de la manifestació a EP. La notícia de portada va ser “Arzalluz convierte en “linchamiento” las críticas al PNV por dialogar con HB” i només va dedicar dues línies a la manifestació.

1. El recorregut

Aquesta manifestació va tenir un recorregut inusual: es va iniciar a la plaça de Pío XII i, després de passar per l'avinguda de Sancho el Sabio, el carrer Prim, la plaça de Bilbo i els carrers Getaria i Txurruka, va acabar a la plaça de Gipuzkoa.

2. El nombre de manifestants

Aquesta vegada no farem cap quadre, ja que les al·lusions als manifestants són molt reiteratives. Les referències que hem trobat a la premsa són les següents:

- a. Milers de persones
- b. Milers de bascos

- c. Milers de ciutadans bascos
- d. Milers de ciutadans
- e. Milers d'homes i dones anònims
- f. Diversos milers de persones

Com veiem, la quantificació és molt genèrica. Tan només hi ha dues variants: “miles” (EPA, EM, DV i CE) i “varios miles de personas” (EP i Deia). Així doncs, ningú no ofereix xifres concretes, llevat d'EPC, que afirma que va haver “alrededor de 10.000 personas” encara que no cita cap font. La utilització de l'expressió “miles” i “varios miles”, juntament amb la més concreta de gairebé “10.000”, dóna una idea que no va ser una convocatòria molt seguida, comparada amb altres anteriors.

Aquestes xifres permeten afirmar que els comentaris dels periodistes de TVE2 i de Tele 5 són exagerats. Sobretot, si tenim en compte que el presentador de la televisió pública espanyola, just quan la manifestació es trobava en el carrer Prim va comentar que “Algunos suelen advertir del peligro de que los vascos, los ciudadanos vascos, los ciudadanos españoles, se acostumbren a esta mecánica del atentado, la muerte, el crimen, la manifestación, pero lo que vemos esta tarde aquí nos viene a decir un poco lo contrario. La costumbre no hace que la asistencia a las manifestaciones, estamos viendo un plano general de ese recorrido, baje. Todo lo contrario, esa rebelión popular contra la violencia se mantiene.” A continuació veurem quanta gent hi havia en aquest moment a la manifestació, però el comentari del periodista és summament exagerat perquè afirma que el nombre de manifestants es manté. Recordem que la xifra oficial de la manifestació per a rebutjar atemptat contra José Luis Caso va ser de 50.000 persones, moltes més de les que va haver-hi a la de Manuel Zamarreño.

3. El nostre càlcul

Fins ara sempre hem comptat la manifestació a partir del moment en què la capçalera arriba al final del recorregut. Aquesta manifestació, però, la calcularem d'una altra manera. Gràcies a la retransmissió televisiva disposem d'un pla perfecte per efectuar-ne el recompte. Suposem que per error, el realitzador de la retransmissió va facilitar una dada fonamental per al càlcul de la manifestació. Quan estava a l'altura de la plaça de Bilbo, el realitzador va oferir una vista aèria del carrer Prim en què es veia el principi i el final de la marxa. Aquest pla permet afirmar que la capçalera de la manifestació era a la plaça de Bilbo i la cua ja havia passat la confluència del carrer Prim amb Urbietta. A més, es veu com els cotxes ocupen un dels carrils d'aquest carrer. Per tant, és molt fàcil delimitar l'àrea que ocupava la manifestació: uns 416 m. de llarg i 6 m. d'ample. En total, un àrea de 2.496 m². Com es tractava d'una manifestació dinàmica, és a dir, la gent anava caminant molt còmodament, calcularem 1'5 persones per metre quadrat. En conseqüència, els manifestants no superaven els 3.750.

Alguns periodistes ofereixen la xifra de manifestants en el moment de l'inici de la marxa, és a dir, a la plaça de Pío XII. F. Odriozola, a Deia, afirma que hi havia “unas dos mil personas” i la Redacció de Sant Sebastià de DV diu que “los participantes apenas sumaban las dos mil personas”. Segons les imatges televisives, els manifestants ocupaven aproximadament el 40 per cent de la calçada de la plaça Pío XII, és a dir, no més de 1.134 m². Aquesta plaça, segons els nostres càlculs, ocupa 2.834 m² com a màxim. Per tant, el nombre de manifestants en aquests moments no superaven els 1.418 perquè considerarem que encara que es tracta d'una manifestació estàtica en aquest

moment l'espai interpersonal és molt ampli. Per això considerem que hi havia 1'25 persones per metre quadrat. Així doncs, la xifra és inferior a les de Deia i DV.

També hi ha una altra consideració a fer entre a l'inici de la manifestació i el final pel que fa al nombre d'assistents. Totes les cròniques coincideixen que hi ha un notable increment de manifestants. A EM, I. Mariscal i M. Montero afirmen que:

Las miles de personas que progresivamente se iban uniendo a esta manifestación de protesta aclaraban que “ésta es la forma de imponer una opinión, no mediante tiros ni bombas”.

La Redacció de Sant Sebastià de DV reafirma aquesta idea:

Aunque en sus primeros pasos los participantes apenas sumaban las dos mil personas, a medida que la manifestación se acercó al centro de la ciudad la cifra de asistentes se incrementó de forma considerable.

A CE Iván Orio i Manu Rueda concreten que:

Cuatro furgonetas de la Ertzaintza precedieron a los manifestantes, muchos de los cuales se unieron al grupo en la avenida Sancho el Sabio. [...] En esos momentos [abans d'arribar al carrer Prim], el volumen de la manifestación había crecido considerablemente.

Totes les cròniques mantenen la mateixa afirmació formulada de diferents maneres: “les miles de personas que progresivamente” s'uneixen a la marxa, “la cifra de asistentes se incrementó de forma considerable” i “el volumen de la manifestación había crecido considerablemente”. És cert que l'increment és notable ja que al final de la manifestació hi ha més del doble de persones que a l'inici. El nombre de presents passa de 1.400 a 3.750, és a dir, s'ha més que doblat l'assistència.

Un altre dels aspectes interessants és el que succeeix al final de la manifestació a la plaça de Gipuzkoa i els seus voltants. La Redacció de Sant Sebastià d'EPA escriu que:

Muchos de los manifestantes, no obstante, no pudieron acceder al recinto [la plaça de Guipuzkoa] a causa de la masiva presencia de público.

Segons aquesta citació, “muchos de los manifestantes” estaven situats fora de la plaça de Gipuzkoa. La redacció de Donòstia de DV concreta molt més:

Una vez allí [Plaza de Gipuzkoa], la cabeza de la marcha se situó junto a los arkupés de la entrada de la Diputación mientras esperó varios minutos a la llegada del resto de los participantes, que ocupaban toda la calle Churruca.

El carrer Txurruka té 16 metres d'ample per 86 metres de llarg. Per tant, ocupa una superfície de 1.410 m², el que vol dir que hi caben, com a màxim, 4.128 persones si es considera una manifestació estàtica. Per tant, el nombre de gent

que hi havia fora de la plaça no es pot considerar excessiu.

Si passem a la manera de narrar els fets, torna a donar-se una utilització de la hipèrbole, com ja hem vist a les manifestacions anteriorment estudiades. M. Schwartz i A. Ubarretxena a EPC escriuen que:

Nueve furgonetas de la Ertzaintza iban delante, mientras decenas de policías autonómicos flanqueaban la larga hilera de manifestantes.

Els periodistes afirmen que, a l'inici de la manifestació, hi havia una “larga hilera de manifestantes”. Ja hem vist que al principi el nombre de manifestants no era superior a 1.418 i que en el carrer Prim la longitud de la marxa era de 416 metres. La hipèrbole, doncs, és notòria.

També a EM M. Mariscal i I. Montero utilitzen la hipèrbole en parlar de la “riada de ciudadanos de la calle”:

La riada de ciudadanos de la calle, entre los que se colocaron dirigentes políticos de EA, PSE-EE, IU y PNV, discurrió en silencio, un silencio salpicado de vez en cuando con aplausos al ritmo de “basta ya”.

Més clar és el titular a gran grandària de *Deia*: “Multitudinaria despedida a Zamarreño”. El mateix adjectiu surt en una altra crònica, la de la redacció de Donòstia d'EPA:

Los ediles [de] Rentería, entre ellos el compañero de partido de Zamarreño, José Manuel Trimiño, portaban la pancarta de la multitudinaria manifestación visiblemente afectados.

La hipèrbole és clara: en cap cas es va tractar d'una manifestació multitudinària ja que els presents no van superar, com a màxim, els 4.128, si tenim en compte gent que podia estar esperant l'arribada de la manifestació en la plaça de Gipuzkoa.

5. Manifestació silenciosa?

Un aspecte interessant, a causa d'algunes discrepàncies entre diaris, és determinar si la manifestació va ser silenciosa, i quan va ser silenciosa i quan no, en cas que en algun moment no ho fos.

M. Mariscal i I. Montero, a EM, mantenen que la marxa “transcurrió en silencio, un silencio salpicado de vez en cuando con aplausos al ritmo de ‘basta ya’ aunque al pasar por la calle Prim con confluencia con Urbieta, es decir, cuando la manifestación pasó cerca de la sede de Herri Batasuna, el silencio y los aplausos se vieron interrumpidos”, el que permet suposar que els manifestants van proferir de manera massiva crits contra HB. La Redacció de Sant Sebastià de DV ofereix una versió més complexa ja que afirma que “los intentos de generalizar los gritos de *asesinos* [per part dels manifestants que anaven amb Denon Artean] entre la multitud no llegaron a cuajar y el silencio interrumpido únicamente por los aplausos, acompañó a la manifestación hasta que desembocó en la Plaza de Guipúzcoa.”

Aquesta mateixa versió és oferta per F. Odriozola a Deia en descriure que “[la marxa] Continué el paso, pero con el malestar de los compañeros de Zamarreño en el Ayuntamiento de Errenteria ante los gritos de “basta ya” y “asesinos” que intentaban propagar los entrantes. Tanto el alcalde, Adrián López, como ediles de otros partidos increparon a los integrantes de Denon Artean, a los que caminaron [sic] a silenciarse con continuos ‘chsstt’.” Iván Orio i Manu Rueda, a CE, expliquen que “unos metros antes de la Plaza Guipúzcoa, varios manifestantes comenzaron a corear mensajes contra Herri Batasuna, que dejaron de escucharse cuando el resto de concentrados aplaudió con fuerza en el tramo final del trayecto.” A partir de la cita es pot deduir que el nombre de gent que va corejar consignes contra HB van ser pocs (“varios manifestantes”). Totes les cites anteriors permeten afirmar que la manifestació va ser bàsicament silenciosa. En canvi, I.U. [Iñaki Urrutia], a EP, escriu que “Las calles de San Sebastián clamaron ayer con gritos de “basta ya” para que ETA cese en sus acciones criminales. Miles de personas protagonizaron una manifestación que en principio se presumía silenciosa y que a medida que se desarrollaba fue transformándose en una expresión sonora de rechazo democrático a la banda terrorista.” Com es pot veure, aquest periodista descriu una altra manifestació, ja que sembla ser que es va tractar d'una manifestació silenciosa en tot el seu recorregut menys quan va passar pels voltants de la seu d'HB i quan es van incorporar a la marxa els membres de Denon Artean, que van ser fets callar pel gruix dels manifestants, i, potser, en el tram final.

6. Denon Artean

Denon Artean es va sumar a la manifestació quan va arribar a l'altura de la plaça Bilbo. Com que aquesta manifestació és fàcil de delimitar, volem assenyalar dos aspectes relacionats amb aquesta organització pacifista: quants manifestants es van sumar a la marxa i on s'hi van sumar. S'ha de destacar necessàriament que ni en una qüestió tan simple hi ha unanimitat en els diaris, cosa que corrobora les deficiències de la transmissió d'uns fets per part dels periodistes. Vegem-ne les citacions:

Cuando la manifestación alcanzó la plaza de Bilbao, varias decenas de personas que participaban en una concentración convocada por la asociación pacifista Denon Artean-Paz y Reconciliación por el mismo motivo se sumaron a la marcha, entre aplausos del público, con una pancarta en la que se leía en castellano y euskera *Nunca más*. [EPA]

Finalmente, la manifestación siguió su curso sin problemas por la plaza de Bilbao y la calle Getaria, hasta llegar a la plaza de Gipuzkoa. Allí se encontraba una concentración organizada por Denon Artean que reiteraba, a través de una pancarta, el mensaje de “Nunca más, Aski da”. [EM]

El inusual recorrido de la manifestación –de la plaza de Pío XII a la de Gipuzkoa atravesando el centro de la ciudad por su ramal peatonal– conllevó que en la plaza de Bilbao la marcha se encontrara con la concentración de Denon Artean que preside Cristina Cuesta. Su cabecera, con la hermana del primer concejal del PP asesinado por ETA, Gregorio Ordóñez, concejales por este partido en el Consistorio donostiarra y algún edil socialista, incorporó su pancarta “Nunca más. Aski da” tras la que portaba la Corporación errenteriarra. [Deia]

Cuando la marcha llegó a la Plaza de Bilbao se sumó a ella un grupo de unas cien personas entre las cuales se encontraban la hermana de Gregorio Ordóñez, Consuelo, y Cristina Cuesta, de la organización pacifista Denon Artean. [DV]

Arreciaron los aplausos cuando los asistentes al acto se acercaron a las proximidades de la Plaza Bilbao. En este punto, cientos de personas aguardaban tras una pancarta con el mensaje “*Basta ya*”, sujeta, entre otros, por Consuelo Ordóñez y Cristina Cuesta, familiares de víctimas de ETA. [CE]

Queda clar que els membres de Denon Artean es van afegir a la manifestació a la plaça Bilbo encara que M. Mariscal i I. Montero, a EM, afirmen, a causa d'un lapsus, que va ser a la plaça de Gipuzkoa.

Les coincidències acaben en el moment de precisar la quantitat de membres de Denon Artean que se sumen a la manifestació. Passem d'una enumeració de poques persones (Cristina Cuesta, Consuelo Ordóñez, regidors del PP a Donostia i alguns regidors socialistes de la mateixa ciutat a *Deia*) a centenars “de personas” a CE. I, enmig, tenim “varias decenas de personas” (EPA) i “unas cien personas” (DV). Evidentment, la diferència de membres de Denon Artean que se sumen a la manifestació varia substancialment tenint en compte que a la plaça de Bilbo havia un reduït nombre de persones. Segons la nostra opinió, el nombre de presents en cap cas arribava a 150 persones.

Com hem dit, aquesta manifestació va ser retransmesa en directe per TVE2 i no volem acabar sense destacar un aspecte que considerem molt important i, sense cap dubte, significatiu: l'ús propagandístic de la retransmissió televisiva. Al llarg de tot el recorregut, però sobretot en el carrer Prim, les càmeres es van centrar de manera preferent en Francisco Álvarez Cascos, vicepresident del govern espanyol aleshores. Així, hi va haver un zoom que buscava Álvarez Cascos i que, quan el va trobar, es va mantenir durant diversos segons. A més, hi va haver diversos primers plans del ministre espanyol en què aquest ocupava el centre de la imatge. És simptomàtic que el ministre caminés al costat de la vídua, i que les càmeres en cap moment se centressin en ella al llarg de tot el carrer.